

pöytiä edes aukaistu. Velipoikani **Okka** oli siellä retkellä mukana. Eipä aikaakaan, niin jo tulee Sveitsistä kiitoskirje Okalle. Isä meni hakemaan postia **Kiviniemen Laurista** ja sai sen kirjeen käteensä. Siinä oli erikoinen postimerkki ja siinä luki Helvetia, mikä tarkoittaa Sveitsiä. Kirje oli osoitettu herra Okka Kiviniemelle.

Mikki katseli ja ihmetteli kirjekuorta ja tokaisi sitten:

–Tässä lukee Helvetia. Ei suinkhan se saa jo helvetistä postia. Ja vielä herra!

Räiskäleenpaistossa Inarilla

Airi-tyttö oli joskus mukana, kun miesväki lähti kotirannasta Inarille kalastamaan. Siellä ei kukaan ollut jouten ja Airin tehtävänä oli paistaa räiskäleitä, viruttaa kaloja ja olla muutaman keran nuottaveneessä puittiona.

–Minä aina odotin, että pääsisin Inarille mukaan, siellä oli niin mukavaa. Nukuimme laavussa rannalla, alla porontaljat ja päällä vilttiresut. Ei aina ollut maitoa mitä räiskälätaikanaan laittaa ja harvemmin oli munia, jos uutunmunat olivat päässeet loppumaan. Mutta aina ne räiskäleet pysyivät koossa ja niitä syötiin usein siirapin kanssa.

Airi arvelee, että mikkiläisten nuotta saattoi olla sitä perua, kun **Määttä Neeta** asusteli Koppelon taloissa ja kutoi ja paikkasi pirteisissä kalanpyydyksiä.

–Minä juuri muistan, että Neeta istuu meillä ja paikkaa verkkoa. Neeta oli jo vanha mummo ja hänen miehensä **Erkki** oli kuollut. Neeta oli vähän erikoinen ihminen, mutta koppelolaiset olivat hyväntahtoisia ja antoivat Neetan asustella pirteisään. Kai se Määttä Erkkikin oli vähän erikoinen, koska hän kolusi koppelolaisten pottumaita sen jälkeen kun talonväki oli ne kaivanut. Erkki sai kaivaa maahan jääneet pienet potut itselleen. Joskus poikaset menivät heittelemään Erkkiä potuilla ja Erkki yllytti, että eihän tuo käynyt etes kipiää, kun noin pienillä potuilla heittelette. Pojat innostuivat heittämään isommilla perunoilla ja nämä perunat Erkki tietenkin keräsi sakkiiinsä.

Airi muistelee, että joku **Kettu-Marjakin** asusteli Koppelossa ihmisten nurkissa. Kettu-Marja oli vähän yksinkertainen, mutta hänet opetettiin kutomaan, että hänellä olisi jotakin tekemistä.

–Kettu-Marja oli oikein hidas kutoja, ja siinä se istui penkillä vantusta kutomassa. Joku meni sitten kattomaan sitä Marjan vantusta ja huomasi, että sehän oli kutonut yhtä ja samaa peukaloa ja sitä peukaloa oli jo metrikaupalla. Tuommoisetkin ihmiset siellä eli ja kaikki hyväksyttiin.

Piri-Sandra hoiti eläimet

Airin äiti **Sandra** oli omaa sukua **Piri**, ja kotoisin Pudasjärveltä. Sandran **Hilda**-sisko oli tullut pohjoiseen häntä ennen. Hilda saapui miehensä **Ruotsalaisen Villen** kanssa Oulun suunnalta työmaita pitkin pikku hiljaa Inariin ja he asettuivat Veskoniemeen.

–Hilda kirjoitti Veskoniemestä äidilleni, että voisiko hän tulla vähän auttelemaan. Niin äiti

sitten tuli kimpsuineen ja kampsuineen. Isä sattui kyytimieheksi, hän vei Sandran Veskoniemeen hevosella ja siinä he sitten tutustuivat.

Piri-Sandra oli nuorena tyttöinä tehnyt navettapiian töitä ja ollut myös eläinlääkärin isossa talossa navettapiikana. Hän oli opinut hoitamaan eläimiä ja tälle taidolle olikin sitten kysyntää Koppelossa.

–Äitiä oltiin yhtä mittaa hakemassa. Äiti hoiti lehmiä, hevosia ja kaikkia elukoita. Kun opettaja Hakosalolla oli kanarialintu Koppelon vanhalla koululla ja se meni heikkoon kuntoon pimeän talven aikana, niin äitin piti menenä sinnekin. Linnulla oli vitamiinipuutos. Ja kuvitella, että meidän häöpäivän aamuna tultiin äitiä hakemaan navettaan Sodankylän kunnan puolelle. Äiti sanoi, ettei hän voi lähteä, kun hänen tyttänsä vihitään illalla.

–Kun he lupasivat tuoda äitin varmasti takaisin hyvissä ajoin, niin sitten hän lähti. Äiti ehti kirkkoon, mutta melkein se tuli siihen suoraan navetasta. Ei nyt ihan navettakampeissa, mutta melkein.

Risuluutien tekijä

Sandra-äiti oli solakka ja pieni-kokoinen ihminen, eikä hän elämänsä aikana kerennyt lihomaan. Hän oli ahkera risuluutien ja porrasmattojen tekijä. Airi muistaa, että äidillä oli omat vakituiset asiakkaat Ivalossa, joille hän toimitti käsitöitään.

–Saunavastojakin äitiltä tilattiin paljon. Ivalossa herrasväki, Majala, sairaala ja kauppiaat niitä ostivat. Suksilla hän hiihti Ivaloon ja veti perässään luutakuuraa. Nuorempana äiti oli hyvin paljon savotoilla kokkina ja hän oli kulkenut Virtaniemet, Kultalat ja kaikki. Hän tiesi mitä oli kokin työ siihen aikaan. Äiti olikin hyvä ruuanlaittaja, jos vain on ollut mistä laittaa.

Sandra oli kiltti ja hyväsydäminen nainen, mutta tarvittaessa hyvin topakka. Ja oli pakko olla-kin, kun perhe oli iso kuin ampiäspesä. Hän oli ankara viinamiehille ja isännille, jotka sylkivät lattialle. Airi naurahtaa, että hänen lapsuudessaan mällisylkien sylkeminen lattialle alkoi olla jo harvinaista ja tuomitavaa.

–Se jäi mieleen, että äitillä oli kauhea kapina siitä, jos joku roiskautti lattialle. Piisi ja sylkykupit olivat sitä varten.

Sandra halvaantui 50-luvulla ja joutui halvauksen takia Muurolan sairaalaan. Lääkärit antoivat diagnoosin ja totesivat, ettei Sandra pysty enää omin voimin olemaan, eikä hän kuntoudu entiselleen.

–Mutta äitipä oli toista mieltä. Hän kuntoutti itse itsensä. Äiti meni ryömimällä eteenpäin, otti aina tuolin reunasta kiinni ja nousi sitä vasten seisomaan. Niinpä vain Sandra-muori taas ennen pitkää käveli ja oli oma itsensä. Hän käveli aina mielellään Koppelon ja Ivalon välin, koska se oli hyvää kuntoutusta.

Airi ihmettelee, kuinka kovaa naisia vanhan kansan emännät yleensäkin olivat. Eikä Sandra-äiti ollut ainoa nainen, joka Ivalojoella hiihteli reppu selässä eteenpäin.

–**Sota-Reettakin** lähti So-

ta-Matista aina omilla jaloilla asioita hoitamaan. Ei tarvittu kyytejä. Hän hiihti reppu selässä Ivaloon. Koppelon vanhalla koululla hän usein pysähtyi ja **Hilma-täti** tarjosi hänelle keittiössä kahvit. Tulee mieleen myös **Sarren Helli**, joka asui Akujoeniemenellä ja oli edesmenneen **Sarren Einon** äiti. Helli oli taas kerran synnyttänyt lapsen Ivalon sairaalassa. Hän oli lähtenyt sen vauvan kanssa sitten kotimatalle kävelemällä.

–Muistan elävästi, että Helli käveli vauvan kanssa Ivalosta rantatörmää pitkin kotia kohti ja pysähtyi meille. Äiti laittoi kahvit, he juttelivat pirtissä ja sitten Helli jatkoi kävelymatkaa. Kuvitella, että sen ajan nainen taivalsi tuosta vaan semmoisen matkan vauvan kanssa. Joskushan me pennut käytiin Sarren pirtissä, mutta en koskaan nähnyt siellä heidän **Antti**-isää, hän oli aina jossakin menossa työhömmissä.

Pitkä talvi kaurapuorolla

Airin nuoruudessa oli itsensänselvää, että lapset teitittivät omia vanhempiaan ja kaikkia aikuisia ihmisiä. Hän muistaa, kuinka kerran kulki äitinsä ja velipoikiensa kanssa jokivartha pitkin, niin vastaan tuli alati kumarassa kulkenut kylän tietäjämuori, pahan ilman linnuksikin kutsuttu **Riita-Maria**. Äiti muistutti poikia, että pitää sitten pokata Riita-Marialle.

–Okka-veljeni murahti, että minähän en tuota akkaa kumarra. Mutta kyllä hän varmasti jotenkin kumarsi, äiti oli semmoinen jöönpitäjä. Se oli sitä aikaa, että vanhempia kunnioitettiin.

Riita-Maria tuli Airille lopulta hyvin tutuksi ja läheiseksi, sillä hän oli sodan jälkeen yhden talven piikana Riita-Marian ja hänen miehensä **Petterin Heikon** kodissa.

–He alkoivat olla vanhoja ja tarvitsivat jonkun ihmisen avuksi. Äiti pani minut sitten sinne yhdeksi talveksi asumaan. Äitihän pani meitä yhtä mittaa semmoisiin taloihin auttelemaan, missä apua tarvittiin, äiti oli niin hyväluontoinen ihminen. Heillä oli siellä kotonaan oma loukko ja minulla oma loukko, jossa asuttiin. Iltaisin Riita-Maria opetti minulle vanhanaikaisia lauluja. He kun olivat niin vanhoja ihmisiä, niin he olivat myös vähäruokaisia. Minusta tuntuu, että söin koko talven kaurapuuroa. **Kiviniemen Hilda** leipoi Junnu-Matissa ja toi joskus hyväsydämiä syyttään Riita-Marialle leipää ja pullaa.

Airin mieleen tulee myös Ivalojoen uitto, jolloin tukit virtasivat jokivarressa ja niitä oli joskus joen täydeltä. Keskellä jokka oli rengaskivi, johon tukkilaiset kiinnittivät puomeja. Lapset ottivat rengaskiven hyppypaikseen.

–Eiköhän se rengaskivi vieläkin sieltä näy, jos vesi on matalalla. Savottamiehet tulivat tutuksi Koppelon taloissa, sillä he kulkivat niissä syömässä ja nukkumassa. Meillekin tehtiin koko seinän piteudelta ritisi, jossa miehet nukkuiivat. Äiti teki heille ruokaa ja kahvia, ja kun kahvikuppi oli rystetty tyhjäksi, laittoi savottamies kupin kumoon ja rahakolikon

maksuksi sen kupin päälle.

Airin muistikuviissa Pikku-Mikin taloon tuli myös eltari, joka huolehti savottajätkien tavarosta ja lämmitti muurin kylkeen varta vasten kiinnitettyä kaminaa, jotta pirtti oli aina lämmin. Kamina olikin tervetullut lisälämmittin pirtissä, jossa ei ollut tuplaikkunoita.

–Kai se eltari oli sellainen miesten palkkaama talonmies. Ja hän oli ikämies muihin verrattuna. Sen kaminan päällä he joskus pyöryttivät nopeasti käristyksen. He panivat pannuun vointa tai läskiä ja kypsensivät siinä käristyksen. Se olikin murea käristys, kun ei sitä tuntikaupalla keitetty.

Airia hymyilyttää, kun hänen mieleensä tulee myös Koppelon vanhan koulun jokailtaisen täijahti.

–Tyttäret seisoivat pöydän ympärillä ja kaikki seurasi tarkkana, kenen päästä ropisee täitä valkoiselle paperille. Jos tytöllä oli paksu ja pitkä tukka, niin semmoisesta päästä niitä täitä tippui. **Siivikon Meeri** oli vakituinen täintappaja ja oikein ronski siinä hommassa. Kerran hän näki, että toinen täi oli hypännyt jo toisen täin selkään, mutta se lysti loppui, kun Meeri huudahti, että mitä ne tekkee, annappa ku minä tapan ja rusensi täit peukalon alle. Muistan ikäni sen Meerin täintapon.

Kerran **Heimo** ja **Heikki** tulivat työhömmistä lomalle ja huusivat jo kaukaa, että täisau-na lämpiämään, ryssän täit ovat verenhimoisia.

–Siihen aikaan niitä täitä ja lutikoita vain tuli, eikä se aina ollut kiinni likaisuudestaakaan. Sängynjaljoja rassattiin lampuöljyllä, että luteet eivät pääse niitä pitkin petiin, mutta saattoi siinä joskus palaa koko mökki öljyn kanssa värkätessä.

Koppelo oli ihana kylä

Kun Airi Chevalier miettii maaseutuasunnossaan nuoruutensa Koppelo, niin hän sanoo, että se oli ihana kylä.

–Siellä ihmiset asuivat aluksi melkein läjässä Koppelon törmällä. Joka talossa oli paljon lapsia ja se oli semmoista yhteistä elämää. Ihmiset auttoivat toinen toisiaan. Lapset saivat olla aika vapaita, sen jälkeen kun he olivat tehneet heille määrättyt työt. Tytöt opettelivat huushollihommia ja sitten piti pikku hiljaa oppia navettatöitä. Oli se alituinen tiskaus ja navetassa oli joka tytöllä oma nimikkolehensä. Lehmiä tehtiin myös puhuttiin, koska lehmähän on viisas ja ymmärtävä elukka.

–Olen paljon miettinyt sitä vanhaa Koppelo ja olen sitä mieltä, että se oli erikoinen kylä koko kunnassa. Ivalossa oli jo kilpailua talojen kesken, mutta Koppelossa oltiin kuin yhtä perhettä. Se vanha Koppelo on vain meidän vanhojen muistoissa, eikä sellaista kylää tule enää koskaan olemaan.

Airi arvelee, että tuskinpa hän enää tulee tekemään Koppelon reissua.

–Jos sinne pohjoiseen lähtee, niin siellä pitäisi sitten kävellä paljon, eikä se enää houkuttele. Helsinkiin tässä vielä voisi ehkä lähteä. Siellähän asuu muu-

tama juuri minun ikäinen Koppelon serkku ja heidät olisi mukava vielä kerran nähdä. Ehkä Suomesta voisi sitten tuoda tuliaisiksi maustepippuria, kun ei Ranskassa nykyisin ymmärretä tuon vanhan kunnan mausteen päälle ja tarjolla on vain pippureita, joilla polttaa suunsa.

Jallu kuuntelee Airin matkasuunnitelmia ja tuumailee, että Airihan voi lähteä Helsinkiin silälä välin kun hän lähtee Unkariin.

–Tytär on miehensä kanssa suunnitellut Unkarin matkaa täälle syksyille ja minä olen ajatellut lähteä mukaan, sillä haluan vielä kerran käydä Unkarissa, sanoo Jallu. Hän on opiskellut aikanaan myös unkarin kieltä, mutta varmuuden vuoksi hän on kaivanut esille vanhan sanakirjan verryteläksessä unkarin kielen taitojaan.

Jalluhan on aikoinaan ollut mukana yhden sanakirjan teossa. Hän esittelee WSOY:n kustantamaa suomalais-ranskalaisa sanakirjaa. Kirjan alkusivulla professori **Tauno Nurme-la** lausuu kiitoksensa herra Jean Chevalierille, joka on hyvän tahtoisesti lukenut läpi teoksen ensimmäisen korjausvedoksen vuonna 1954.

Vaikka Airi arvelee, että Koppelon matkat on nyt tehty, niin kännykkä ja Skype-yhteys pitävät huolen siitä, että yhteys sukulaisiin ja ystäviin on säilynyt niin Koppeloon kuin muuallekin. Jallu vilkaisee uusinta Skype-viestiä, joka näyttää tulleen **Ruotsalaisen Eliisalta** Veskoniemestä.

–Ellulla on kissa kadonnut Veskoniemessä, lukee Jallu viestin ääneen Airille.

Tyttärenytär **Maud** seikkaillee tänä kesänä Etelä-Amerikan vuoristoissa ja Airi kummastelee, kun ei rakas Maud-tyttö ole lähettänyt viestiä pitkään aikaan.

–Kaikkiin paikkoihin ne ihmiset lähtevätkin, siunailee Airi, mutta myöntää sitten, että hyvähän se on, että nuoret liikkuvat. –Mehän emme nähneetkään nuorena kuin vaaranlaitaa ja pottumaan vakoa, hän vitsailee.

Jallu ja Airi ovat elämänsä aikana matkustelleet paljon. Jallu oli aikanaan töissä rautateillä Ranskan Makuuvaunujen palveluksessa. Italiakin tuli konduktöörinä tutuksi, kun juna matkasi Ranskan ja Italian väliä. Airikin hypäsi joskus kyytiin ja sai nähdä Venetsian.

Airin Sandra-äiti ja Mikki-isä eivät koskaan käyneet Ranskassa.

–Mitenpä he siihen aikaan olisivat lähteneet. Ei ollut suoria lentoja Helsingistä Pariisiin. Matkustaminen oli hirveän kallista ja junalla mentiin maasta toiseen. Sehän oli höyryjunien aikaa eikä ollut tavatonta sekään, että juna pysähtyi välille ja matkustajat hypäsivät ulos sahaamaan polttopuita. Kerran minä puhuin Mikille, että jos lähtisitte kuitenkin käymään Ranskassa, mutta hän sanoi olevansa jo liian vanha sellaiseen. Jos hän olisi saanut nähdä Pariisin vilinää, niin minä luulen, että hän olisi varmasti tykännyt, usko Jallu.

Viinirypäleet kypsyvät

Airi ja Jallu sanovat kesän kulu-

nolla. Airi laittelee joka päivä ruuat ja Jallu käy poimimassa pihalta aamuaisin kypsät viinikat. Viinirypäleitä tulee tänä syksynä hyvin ja se tietää sitä, että rypäleitä syödään viikko-kaupalla, kun niitähän ei pysty säilömään talveksi.

–Kyllä ne vähän aikaa säilyvät vintissä. Ja mehua niistä puserretaan joka syksy. Olihan minulla aikanaan pottumaakin ihan huvin vuoksi, mutta nyt ei enää jaksa maata kuokkia. Täällä Ranskassahan on tapana laittaa vankat kiviaidat talojen ympärille ja meilläkin on pihan ympäri aita. Jos olisin tähän nuorempi, niin ottaisin tähän muuttaman lampaan astutelemaan, niin saisi maukasta lihaa omasta takaa. Nykyisinhän ei kaupan liha maistu enää miltään, kun kaikille eläimille ja kaloille syötetään yhtä ja samaa rehua, sanoo Airi.

–Mutta kuka ne lampaat sitten teurastaisi. No, ehkä **Kallioisen Joukolta** se onnistuisi, kun hän tulee käymään...

Jallu kaivaa kaapin kätköistä kylässä valmistettua pontikkaa. Pullon sisällä on päärynä, joka on kasvanut sinne päärynänoksasta.

–Pontikan keittäminen on vanha tapa maaseudulla. Se juontaa juurensa siitä, että hedelmiä kypsyy niin paljon, ettei kaikkia ehdi millään syödä eikä säilöä, joten niistä tehdään myös pontikkaa, sanoo Jallu kaataessaan pienet lääkeryppyt.

Jallu seuraa tarkasti uutisia ja mies arvostelee Ranskan presidentti **Macronia**, koska hän ei näytä ymmärtävän pienituloisia eläkeläisiä.

–Joku sanoikin, että hän ei ole rikkaiden asialla. Hän on sen sijaan tosi rikkaiden asialla, hymähtelee Jallu.

Fontainebleaun linna sijaitsee puolen tunnin ajomatkan päässä Airin ja Jallun kotoa. Siellä asusteli aikoinaan myös **Napoleon** ja linnaa kiertäessä saa kiertämättä sen kuvan, että Napoleon on arvossaan tämän päivän Ranskassa.

–No, hän oli vaatimaton sohilas. Ja otti käyttöön metrijärjestelmän, sanoo Jallu myhäillen.

Airi käy katkomassa takapihaltaan raparperia ja aikoo tehdä jälkiruuksi raparperikiisselin. Hän sanoo, että jos saisi toivoa ruokapöytänsä jonkin vanhan ajan ruuan, niin se voisi olla vaikka hapattuja ahvenia ja uusia pottuja.

–**Kyrön Sigrid** Veskoniemestä oli kuuluisa kalanhapat-taja, ja toisilla se hapankala syntyi vahingossa. Minä en ole koskaan ollut kova kahvinjuoja, enkä täällä Ranskassa ole juuri juonut teetäkään. Eihän Ranskan kalkkiseen veteen keitettyä teetä voi verrata siihen lapsuuden iltateehen, joka oli keitetty Ivalojoen puhtaaseen ja raikkaaseen veteen, tuumailee Airi ja kuorii samalla perunoita ”kooli” sylissänsä. Kädet tekevät tarkkaa työtä, eikä Airin tarvitse edes katsella perunoihin päin.

–Näinhän sitä ennen vanhaan potut kuorittiin, sanoo elämäntyönteinen Airi ja nauraa heläyttämään kuin Pikku-Mikki aikanaan.